

„Állandó versenyfutásban vagyok az idővel”

Albert Ádám és Keresztszeghy Fruzsina beszélgetése Tilo Baumgärtellel*

TILO BAUMGÄRTEL 1972-ben született Lipcsében. Festményeket, nagyméretű szénrajzokat és művészi animációkat is készít. Művészete formai szempontból leginkább Neo Rauch festészetével rokonítható. Munkáin álomszerű, szurreális jelenetek, gyakran mesészerű, gyerekkönyveket benépesítő állatfigurák, nyomasztó hátsó udvarok tűnnek fel kiragadott filmkockákra vagy színpadképekre emlékeztető kép-kompozíciókba szerkesztve. Lipcsében él és dolgozik, műterme a Plagwitz nevű városrészben található, az egykori Pamutzöngyár (Spinnerei) épületében kialakított műterem-komplexumban. A lipcsei Spinnerei-t 1884-ben

* A beszélgetés 2010. január 15-én készült.

TILO BAUMGÄRTEL
© fotó: Uwe Walter, Berlin

alapították, s a 20. század elejére a kontinentális Európa legnagyobb szövőgyárává vált. Az üzem 1990-ben, az újraegyesítést követően szűnt meg. Jelenleg a Spinnerei művészeti központként új funkciót tölt be Lipcse életében: a kultúra képviselői, művelői letek benne ideális munkahelyre és élettérre. A műterem mellett különféle színházak, művészeti és kulturális intézmények, galériák, boltok, valamint éttermek is helyet kaptak benne. Az interjút Tilo Baumgärtellel – aki az „új lipcsei iskola” egyik meghatározó személyiségével – lipcsei műtermében, a Spinnereiben készítettük.

✪ Albert Ádám–Keresztszeghy Fruzsina:

„Új lipcsei iskola”² – létezik-e ilyen a valóságban, vagy ez csupán egy csoport identifikációja a hatékonyabb érdekérvényesítés céljából? Jól hangzik egy, a kortárs művészeti közegben ismert márkánév átvétele (yBa vs. yCa) és a local colour-rel (Lipcse) történő „átszínezése”?

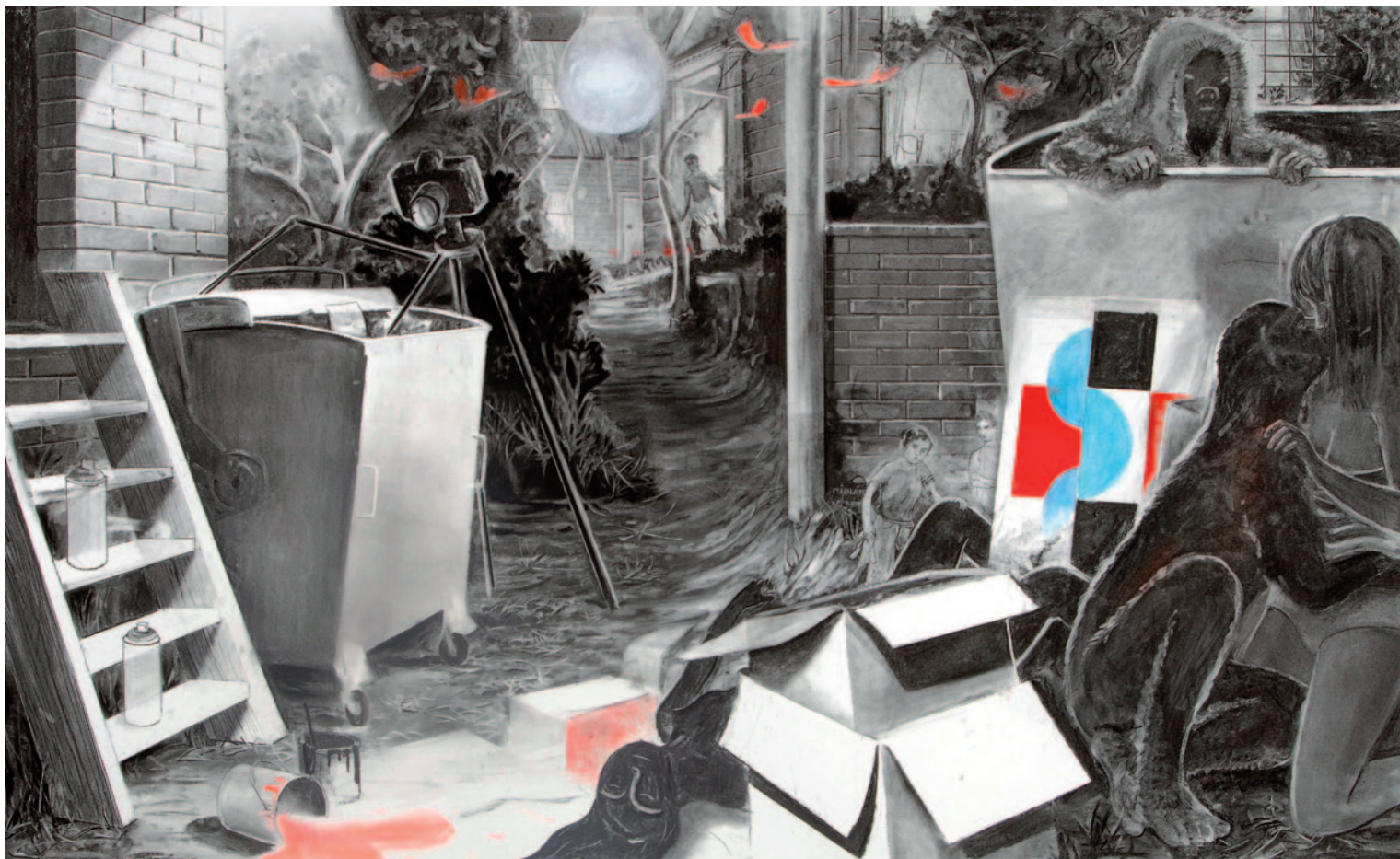
✪ Tilo Baumgärtel: Engem csupán az zavar, ha a lipcsei iskoláról negatívan nyilatkoznak és ha mindenkit egy kalap alá vesznek anélkül, hogy az egyedi jellemzőket figyelembe vennék. Egyébként a művészcsopartosulások, illetve a művészek valamiféle „csoportosítása” ellen nincs semmi kifogásom. Az viszont dühít, ha a sajtó mindent leegyszerűsít, ilyenkor néha azt kérdezem, hogy miért nem szentelnek nagyobb figyelmet az egyéni pozícióknak? A címkézés mindenesetre nagyon praktikus az újságírók számára. Az „új lipcsei iskola” tudomásom szerint a késő kilencvenes évek végén bukkant fel először a sajtóban; mindez a figuratív festészet felfutásával összhangban történt.

A LIGA egy lipcsei kiállítás kapcsán, 2000-ben alakult – egyszerűen szeretnénk volna valamit közösen csinálni. Tizenegyen voltunk, egymással barátságban lévő művészek – javarészt festők –, és mind a lipcsei Grafikai és Könyvművészeti Főiskola (Hochschule für Grafik und Buchkunst – HGB)³ növendékei voltunk. Épp akkoriban láttam egy filmet a harmincéves háborúról, abban szerepelt a Liga. Amikor nevet kerestünk a galériának, felvettem a LIGÁ-t. Mindannyian

1 www.spinnerei.de

2 Ehhez kapcsolódóan ld.: Albert Ádám - Keresztszeghy Fruzsina: *Új festészeti központ: Lipcse – A klasszikustól az új Lipcsei Iskoláig*, Új Művészet, 2006/10., 22-26.; *A Lipcse-jelenség / The Leipzig Phenomenon*. (szerk.) Készman József, Nagy Edina (kiállítási katalógus), Műcsarnok, Budapest, 2008; György Péter: *A németóra*. Népszabadság, 2008. április 18. 9-10.; Hajdu István: *A kortársak odaát – A Lipcse-jelenség*. Magyar Narancs, 2008. május 8., 38-39.; Hornyik Sándor: *A térítő szoros olvasata – Az új lipcsei iskola képeiről*. Balkon, 2008/5., 8-14.; Mélyi József: *A lipcsei festők ideje*. Mozgó Világ, 2008./5., 87-90.; Muladi Brigitta: *A denevérszárnyú kígyó röpte – még egyszer a Lipcse-jelenségről*. Artmagazin, 2008/3., 28-31.; Perenyi Mónika: *Disz/Kontinuitás – Konstruktív vs. Jelenség kérdése a lipcsei kortárs művészet kapcsán*. Új Művészet, 2008/5-6., 20-25.; Albert Ádám: *A Lipcsei Iskolától az Új Lipcsei Iskoláig (Festészeti bumm Lipcsében)*, DLA értekezés, MKE, Doktori Iskola, 2010 (http://www.mke.hu/sites/default/files/attachment/ertekezes_alberta.pdf)

3 www.hgb-leipzig.de

TILO BAUMGÄRTEL
Sonja, 2006, szén, akril papíron, 150 × 250 cm
Courtesy Galerie Christian Ehrentaut, Berlin © fotó: Uwe Walter

elfogadtuk, így ezt a címet adtuk a kiállításnak és utána a galériát is így neveztük el.⁴ Aztán később a LIGA Galéria a „logója” lett az ún. új lipcsei iskolának. Ennek valamikor a 2002-es vagy 2003-as évben kellett történnie.

☘ *Miért alapítottatok saját galériát?*

☘ Egyikünknek sem volt galériája még: majdnem mindenki a tanulmányai végén járt, én már végeztem, a többieknek még egy évük volt hátra. Először be akartuk mutatni a munkáinkat, utána pedig esetleg szerettünk volna egy „igazi” galériát találni. Ez volt a terv, és sikerült is megvalósítani: mindenki talált később egy saját galériát. Nagyon körülményes volt mindent megszervezni és mindent egyedül csinálni. Kerestünk egy helyet Berlinben, amit kibéreltünk, a bérleti díjba pedig mindenki beszállt. Kezdetben egy diákot alkalmaztunk, akinek a galéria ügyeit kellett intéznie, utána jött valamikor Christian,⁵ aki az egészet professzionálisabban tudta működtetni. Judyt⁶ kérdeztük meg, hogy ismer-e valakit, aki jól értene hozzá, így merült fel Christian személye. A LIGA Galéria, mint ahogy azt terveztük, két év után feloszlott. Ez az idő elég volt ahhoz, hogy

a mindenki elérje a célját. Ismertekké váltunk, sikeresek lettünk, néhányunk elkerült Judyhoz vagy egy másik galériához. Én például a Kleindienst Galériánál⁷ vagyok, illetve egy rövidebb ideig egy londoni galériánál voltam. Christiannal is, akinek 2009 óta saját galériája van Berlinben, újra és újra együtt dolgozom. A LIGA-projekt sikere és a sajtó által generált „új lipcsei iskola” fogalom vezetett ahhoz, hogy mi jelentős tényezővé váltunk és számos csoportos kiállításunk lett a világszerte.

☘ *Voltak köztetek konfliktusok a LIGÁ-n belül?*

☘ A LIGA nem egy művészcsoporthoz volt, hanem baráti társaság. Kölsönösen figyeltük, kritizáltuk vagy dicsértük egymást, de soha nem voltunk dühösek, soha nem kiabáltunk. Lehet, hogy meglepő, de így volt. Mindez valóban örömet okozott a számunkra. Irigykedni sem irigykedtünk, ha valamelyikünk sikeresebb volt.

☘ *Mint az egyik kezdeményező, bizonyára emlékszel arra, hogyan alakult ki a galéria művész „stábja”.*

☘ Nekünk kellett a bérleti díjat fizetni, ezért megkérdeztünk másokat is, hogy van-e kedvük társulni, és mivel szinte mind férfiak voltunk, szerettünk volna művésznőket is bevonni. Az arány nyolc a kettőhöz volt, ami lehetett volna akár öt az öthöz is. Természetesen nem akartunk csak úgy, akármilyen művészeket megkérni csak azért, hogy a költségeken osztozzunk: olyanok jöhettek szóba, akiknek a munkái tetszettek nekünk. Nemcsak festők és grafikusok voltak közöttünk, hanem például Julia Schmidt vagy Bea Meyer, akik installációkat csináltak.

☘ *Az új lipcsei iskola képviselőinek egy része a volt NSZK területén született és még az újraegyesítés előtt szocializálódott. Nem érzed-e úgy, hogy ez egyfajta kulturális kolonializáció? Fontos szerinted ez a szempont az egységes Németország létrejötté óta?*

☘ Ez a kérdés nem egyszerű, végig kell gondolnom először. Weischer, Schnell, Ruckhäberle⁸ – ők nem, de a többiek mind a volt kelet-német területekről érkez-

4 www.liga-galerie.de

5 Christian Ehrentaut, galerista (ld.: Albert Ádám-Keresztészeghy Fruzsina: „A művészek adják az én munkámat, és nem fordítva” Beszélgetés Berlinben Christian Ehrentauttal, a producentgalériáról, Balkon, 2010/5., 18-21.)

6 Gerd Harry Lybke, galerista, Galerie EIGEN+ART

7 www.galeriekleindienst.de

8 Matthias Weischer (1973, Elte), David Schnell (1971, Bergisch Gladbach), Christoph Ruckhäberle (1972, Pfaffenhofen an der Ilm)

TILO BAUMGÄRTEL
Metronóm, 2010,
videoinstalláció, különböző
anyagok, 188 × 135 × 125 cm
courtesy Christian Ehrentraut,
Berlin; © fotó: Adrian Sauer

TILO BAUMGÄRTEL
Tara, 2010, szén, pasztel, tus
papíron, 140 × 100 cm
Courtesy Galerie Christian
Ehrentraut, Berlin
© fotó: Adrian Sauer

tek. De azok között, akik most a főiskolán tanulnak, tehát az „új-új lipcsei iskolások”, az utánunk következő generációk esetében már több a „nyugatnémet”. Azonban szerintem ez már nem olyan fontos, nincs akkora jelentősége. Nem hiszem, hogy döntő különbség lenne ma az alapján, hogy ki hol töltötte élete első 10-20 évét. Az én generációmnál még számított. Más játékok voltak, egészen más volt a szellemiség. De hogy gyarmatosítás lenne? Én ezt soha nem éreztem. Az mondjuk meglepett, hogy például Weischerre, aki Nyugat-Németországból jött, mekkora hatással volt Mattheuer.⁹ Engem, aki NDK-s voltam, egyáltalán nem inspirált. És akkor mégis itt van valaki, aki NSZK-ból jön és a mi régi mesterünket jónak találja.

✚ *Mi volt a legfontosabb jellemzője a lipcsei iskolának; és létezik-e ma is valamiféle közös „szál”?*

✚ Különböző vélemények vannak. Egyes gyűjtők azt mondják, hogy a lipcsei iskola szépségét annak sokszínűsége adja, az, hogy különböző művészi pozíciókat foglal magába. Ha megnézik, mit és hogyan fest mostanában Martin Kobe, David Schnell vagy Matthias Weischer, akkor láthatjátok, hogy a munkáik teljes mértékben különböznek egymástól. Az egyetlen, ami összeköti őket, a festészet. Az, hogy mindannyian festenek.

Ehhez érdemes felidézni, hogy a lipcsei Könyvművészeti Főiskolán a kései kilencvenes években nagyon domináns volt a médiaművészet, a fotográfia és a konceptművészet is. Egy kívülről álló akár úgy is érezkelhetne volna, hogy itt már senkit nem érdekel a festészet. Erre hirtelen olyan figurák kerültek elő, akik heteken keresztül egy képen dolgoztak, mint pl. David Schnell az erdő-tájképein. Lehetett érezni, hogy súlya van annak, amit csinál, nagyon energikus volt. És ezt az energiát egyszerűen tapintani lehetett. Ha valaki ki akart tűnni, akkor annak valami olyat kellett csinálnia, ami még nem volt korábban – nála ezt lehetett érezni.

Tíz éve még meglepetés volt, hogy vannak emberek, akik a klasszikus képzés után – bár ez paradoxonnak tűnik – figuratív festményeket festenek. Szóval, hogy vannak emberek, akik a munkájukat komolyan veszik. Vannak olyan New York-i és londoni akadémiák, ahol a klasszikus anatómia kötelező tárgy, de ez nem mindenhol van így. Én csak később tudtam meg, hogy az a képzés, amit mi Lipcsében kaptunk, az egy nagyon klasszikus és igen ritka képzés. Koráb-

⁹ Werner Tübke (1929, Schönebeck – 2004, Lipcse), Bernhard Heisig (1925, Breslau –) mellett az ún. lipcsei iskola harmadik tagja Wolfgang Mattheuer (1927, Rechenbach – 2004, Lipcse), aki 1947 és 1951 között tanult a HGB-n. Ugyanitt először asszisztens, majd 1956-tól 1965-ig docens, 1965–1974-ig professor. Saját döntése nyomán 1974-ben megvált a katedrától, utána szabadúszóként dolgozott. Lipcsében 1989-ben aktív résztvevője volt az ún. „hétfői demonstrációk”-nak. A lipcsei iskola tagjai között az ő munkáira jellemzők leginkább a politikai áthallások és a kortárs nyugati művészettel való formai rokonság.

ban azt gondoltam, hogy ez a normális, de most már tudom, hogy vannak olyan régi német akadémiai, ahol a művészeti anatómia például nem kötelező tárgy.

⊕ *Hogyan látod a német festészeti szcénán belül a lipcsei helyzetét, tevékenységét?*

⊗ Megpróbálom objektíven szemlélni. Figyelem, hogy milyen irányzatok vannak a festészeti szcénán belül. Nem vagyok lokálpatrióta, mégis azt kell mondanom, hogyha különböző katalógusokat nézek, akkor meg tudom állapítani, ki a lipcsei annak ellenére, hogy nem látok nagy hasonlóságot köztük. A hasonlóságot gondolatilag értem. Szerintem ez nemzetközi viszonylatban is igaz: sok olyan kollégát ismerek, aki lipcsei, és világszínvonalon dolgozik. Természetesen a figyelemhez hozzájárult a nyilvánosság, amit leginkább a sajtó gerjesztett, de ezzel együtt is úgy érzem, hogy itt tehetséges emberek dolgoznak, és a nívó még most is nagyon jó.

⊕ *Kik a példaképeid?*

⊗ A példaképeim? Ó! Nézzetek körül a könyvespolcomon, ők mind azok. Amikor még tanultam, Neo volt az egyik legmeghatározóbb számomra, még akkor ismertem meg, amikor asszisztens volt Arno Rink mellett.¹⁰ Neki elvei vannak, diszciplínákban gondolkodik, ugyanakkor innovatív is volt, szóval tetszett nekem.

¹⁰ Neo Rauch (1960, Lipcse) 1981 és 1986 között festészetet tanult a lipcsei Grafikai és Kézművészeti Főiskolán, ahol Arno Rink (1940) tanítványa volt. (ld. még: Balkon, 2008/5., 20-22.; Art Magazin, 2007/6, 74-79.)

⊕ *Szívesen beszélsz a munkáidról?*

⊗ Valójában nem. De volt, hogy megpróbáltam írni róluk, például katalógusba, álnéven.

⊕ *És működött?*

⊗ Igen működött, persze. A képek azonban a nonverbalitásból jönnek, intuíciók eredményei. Ezért kerülöm, hogy a munkáimról beszéljek.

⊕ *Miért csinálsz ennyire különböző dolgokat?*

⊗ Mert ez fontos a számomra. Nem azért, hogy sok különböző dolgot csináljak, hanem azért, mert az az érzésem, hogy a rajz, a festészet vagy az animáció egyaránt megfelelő kifejezési módok lehetnek.

⊕ *Miért használasz ennyi szöveges elemet?*

⊗ Néha pusztán azért, hogy a helyes kompozícióra rátaláljak. Azért, mert grafikailag érdekesnek vagy magát a szót szépnek találom. Itt van például ez a tájkép, amibe beleírtam, hogy „simplex”. Nincs különösebb értelme, egyszerűen csak azt akartam, hogy egy szó álljon ott, mert kedvem volt hozzá. Jó beleírni a képekbe, mint ahogy sok ember szereti a szójátékokat is.

⊕ *A jelentés megerősítése érdekében használod ezeket az elemeket?*

⊗ Nem ez az fő szempont. Megpróbálok nyitott maradni, néha meg is lepődöm azon, amit rajzoltam, mert vagy nagyon banálisnak, vagy nagyon összevisszának, vagy éppen világjobbító gondolatokkal telnek tűnik nekem.

⊕ *Miért készítesz animációkat?*

⊗ Gyakran vannak filmes ötleteim és bosszantana, ha nem tudnám a rajzaim és a festményeim statikusságát filmben „megmozgatni”. Tudtam, hogy ezt valamikor ki kell próbálnom. Olykor látok rövid filmszekvenciákat, amelyeket jónak találok és melyek nem mennek ki a fejből. Na jó, kipróbálok én is – gondoltam. Jó módszer arra, hogy elmeséljek valamit, laza formája a dokumentálásnak. Először technikailag kellett magamat képezni. Ez itt például egy fényképezőgép, amit közvetlenül a számítógéphez tudok kapcsolni. Amikor filmet készítek, fotókat vágok ki. Filmötleteim vannak, nem konkrét forgatókönyveim, így végül is egy olyan folyamatról van szó, amelynek az eredményeképpen a kivágott fotókból jön létre a mű; afféle videoklipeknek is tekinthető munkákat készítek. Mostanában minden olyan tökéletes, számítógéppel szimulált, ezért dolgozom fotóval.

TILO BAUMGÄRTEL
Világítótorony, 2006, szén, akril papíron, 150 × 250 cm
Courtesy Galerie Christian Ehrentauf, Berlin; © fotó: Uwe Walter

TILO BAUMGÄRTEL
Ganz Ohr, Galerie Christian Ehrentraut, Berlin
 2010. április 10 – június 5., részlet a kiállításról

Valójában egész egyszerű a folyamat: kivagdosom a fotókat, kézzel csinálók sok mindent, nem géppel.

✚ *Úgy látom, hogy a képeid beállításai gyakran teátrálisak, illetve kiragadott filmkockára emlékeztetnek.*

✚ Igen, ez így van. Ez már nekem is többször eszembe jutott. Ez az én fantáziám, álmvilágom – valamiből táplálkoznom kell. Nem modell vagy a természet alapján festek portrét vagy tájat, minden a fejből jön elő. Talán ezért érződik az, hogy színpadias, pedig ez egyszerűen az én fantáziavilágom. Jobban hagyatkozom az emócióra, mint a realitásra. Minden innen jön ki: itt bent a fejemben egy színház van, egy cirkusz, én pedig megpróbálok mindent pontosan úgy lerajzolni, megfesteni, ahogy az a fejemben létezik. Ezek tulajdonképpen színházi archetípusok. A pici, buta gyerek, a hatalmas ember, a szörny, az állatok, akik beszélni tudnak. Ezek mind távol állnak a mi hétköznapi realitásunktól.

✚ *Sok érdekes rajzot is készítesz...*

✚ Ezek egészen egyszerű gondolatok. Felületek, színkontrasztok vagy árnyékok. Néha arra gondolok, hogy ezekre nincs is feltétlenül szükségem. Mindig azzal próbálkozom, hogy miként lehetne a rajztól a festészetig utat találni, és ezeket a gondolatilag szabad rajzokat a festészetemben felhasználni. Nem tudom pontosan még a módját – majd kiderül, nincs még konkrét tervem rá. Az utóbbi időben például elkezdtem egy „lélekrajz-forgatókönyvet” készíteni. Habár tudom, hogy ez a film talán soha nem fog elkészülni, mégis érdekel ez a történet.

Itt vannak ezek a japán fametszetek. Amikor elkezdtem festeni, nem tudtam pontosan, hova is tegyem a horizontot. Ha a horizont – a megszokottól eltérően – valamivel magasabbra, a kép felső részére van téve, akkor tudok a legjobban mesélni: megnő a tér a szereplők felvonultatásához, ha az ember fentről kezd el nézni lefelé, ezt a japánok nagyon jól kitalálták. Felülre teszik a horizontot, így nincs enyészpont a képen, mindent és mindenhová lehet festeni. Ez tetszik nekem, nem teljesen így csinálom, de hasonlóan, tehát végül is a japán mesterek is az előképeim. Mint ebben a könyvben például: itt is minden képen egészen magasan van a horizont, így praktikusabban el lehet helyezni a figurákat. Ezt a klasszikus kompozíciót gyakran használom. Ezért lehet sok párhuzamot felfedezni köztem és a japánok között. Itt van ez a kép, ahol egészen magasan van a felhő, és így egyáltalán nincs lehatárolva – ezt kimondottan kedvelem. Ez egy

jó manga könyv. Ezt a stílust is sokszor alkalmaztam: szeretem, ha egy alapkompozíció nem annyira statikus, hanem „alapból” él egy picit.

✚ *Sok képed meglehetősen nyomasztó.*

✚ Félelmetesek a képeim, tudom, de ilyen vagyok. Nem volt testvérem, a szüleim gyakran nem voltak otthon, sokszor teljesen egyedül hagytak. Egy régi építésű házban laktunk magas szobákkal, hatalmas stukkókkal, ahol gyakran rettegtem. Ezekben az öreg házakban a stukkók már át voltak festve. Ez nagyon izgatta a fantáziámat: néha alig lehetett felismerni, mik is azok, virágmotívumok vagy valamilyen furcsa alakok.

✚ *Mikor dolgozol?*

✚ Hétfvégén nem, de hétközben minden nap dolgozom. Állandó versenyfutásban vagyok az idővel. Mindig törekednem kell rá, hogy a lehető legjobban ki tudjam használni az időt, amennyire csak lehetséges. Megfigyeltem, hogy nálam az ötlet nagyon lassan „érik be”. Létezik egy afrikai közmondás: „a fű nem nő gyorsabban, hogyha húzzák”. Ezt a saját munkáim kapcsán is tapasztalom: ha úgy látom, hogy nem haladok, akkor csinálom valami mást vagy elkészítek valami kicsi, redukált dolgot. De valamit csinálnom kell, különben boldogtalannak érzem magam. Nekem a munka önterápia, minden nap reggel 10-től este 7-ig dolgozom. Van úgy, hogy itt is alszom bent a műteremben. Igyeksem mindig mindent jól előkészíteni a kiállítások előtt, hogy ne legyen túl nagy nyomás rajtam. Három heted van már csak, de még nem vagy kész. Szörnyű érzés...